

Boekbesprekingen

NATUURAMNESIE

Hoe we vergeten zijn hoe de natuur vroeger uitzag

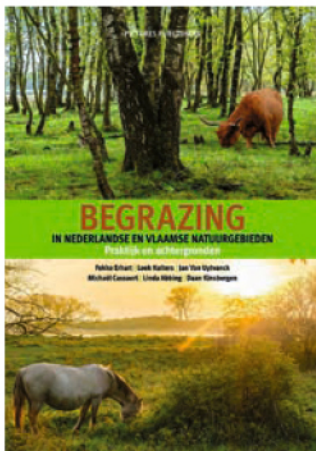
Marc Argeloo, 2022. Uitgeverij Atlas Contact, Amsterdam/Antwerpen. 422 pagina's. ISBN 978-90-450-2224-6. Prijs € 26,99 (paperback), € 14,99 (E-book). Verkrijgbaar bij de uitgever of in de boekhandel.

Eind 2022 gaf Marc Argeloo, co-auteur van het boek 'O'Hanlons helden, in het spoor van de grote ontdekkers', een presentatie in het gouvernement in Maastricht met als titel Natuuramnesie. De term natuuramnesie, in het Engels aangeduid als het 'shifting baseline syndrome', slaat op het feit dat we, als het op natuur aankomt, zelden meer dan een of twee generaties terugkijken. Ons referentiekader verschuift. De situatie zoals die was toen we jong waren beschouwen we als normaal. En als we zeggen dat "vroeger alles beter was", dan bedoelen we met 'vroeger' vaak de periode vanaf het begin van de 20e eeuw tot vlak voor of na de Tweede Wereldoorlog. Eigenlijk niks nieuws. Toch liet Marc Argeloo me zowel verbijsterd als nieuwsgierig en enthousiast achter, daar in Maastricht. En hij had over

het thema een boek geschreven, dat wilde ik lezen! Want natuurlijk was alles in de natuur bergafwaarts gegaan vanaf de invoering van de kunstmest, de uitbreiding van het wegennetwerk, na de schaalvergroting in de landbouw en de gigantische industriële en economische groei van de laatste eeuw. Dat had ik toch zeker zelf ook gezien. Ik had dus ook last van dat syndroom... Een mooi voorbeeld van dit fenomeen dat Marc Argeloo zowel in zijn lezing als in zijn boek aanhaalt, is het degenereren van de Baars (*Perca fluviatilis*). De vissoort neemt af in aantal, in verspreiding en zelfs in formaat. Terwijl hij de zeldzame 40 cm grote Baarzen die hij als kind ving kanjersvond, blijkt uit archieven dat dit formaat een generatie eerder heel normaal was. Tegenwoordig zijn Baarzen van 30 tot 35 cm echter al een zeldzaamheid en is de gangbare maat zo'n 16 cm. De grote Baarzen lijken gewoonweg 'op' te zijn. Vertaald naar het syndroom: jonge sportvissers krijgen hierdoor een an-

der referentiekader dan oudere. In het boek worden voorbeelden van dit fenomeen voor allerlei fauna beschreven. Het gaat van vissen tot vogels en insecten. Heel illustratief, maar misschien wel een beetje veel van het goede. Ik heb een enorme bewondering voor al het onderzoek dat Marc gedaan heeft, maar de vele voorbeelden hebben het boek wel lijkig gemaakt. Het is daardoor moeilijk aan een stuk door te lezen. Bij mij heeft het ertoe geleid dat ik stukken ben gaan overslaan en het eerder als een soort naslagwerk heb gelezen. Jammer, want elke letter is waar en elk woord moet worden gezegd, maar het leest zo niet vlot. Kortom, een boek dat nodig is, dat gelezen moet worden, maar dat zichzelf tegelijkertijd een beetje in de weg zit. Een boek voor de doorgeterde natuurliefhebber, maar niet voor de buurvrouw. En die zou het nu juist moeten lezen!

ANKE BROUNTS

BEGRAZING IN NEDERLANDSE EN VLAAMSE NATUURGEBIEDEN

Praktijk en achtergronden

F.C. Erhart, A.T. Kuiters, J. Van Uytvanck, M. Cassaert, L.M.G. Abbing & D.T.P. Kinsbergen, 2024. Pictures Publishers, Woudrichem. 304 pagina's, full color, 20 x 28 cm, genaaid, gebrocheerd, hardcover. ISBN 978 94 92576 77 4. Prijs: € 39,95. Verkrijgbaar via de uitgever.

volop in ontwikkeling doordat grote grazers op steeds meer plekken in Europa worden geïntroduceerd en bestudeerd. Een goed begrip van de werking en invloed van begrazing ontbrak lange tijd. Niet alleen omdat begraasde ecosystemen enorm rijk en complex zijn, maar vooral ook omdat er in onze contreien geen goede voorbeelden te zien waren. De mens heeft immers na de laatste ijstijd diverse soorten wilde grazers uitgeroeid en hij heeft de natuurlijk begraasde landschappen met rondtrekkende wilde kuddes omgevormd tot agrarische landschappen met (ingeschaard) vee. Het boek brengt de kennis die met name de afgelopen vijf decennia is opgebouwd bij elkaar. Kennis van begrazing op de zandgronden (heiden en duinen), natte kleigronden (rivierengebied) en lössgronden (het Limburgse heuvelland). Het boek begint met een historisch perspectief: begrazing door de millennia en de eeuwen heen. In onze streken leefden niet alleen de bekende grote grazers zoals wild paard, Oer-rund, Wild zwijn, Wisent, Edelhert, Eland en Ree, maar ooit ook Bosolifant, Europees nijlpaard, Wolharige mammoet, Reuzenhert, Steppewisent en diverse soorten neushoorns.

De rol van de mens (jacht) en de rol van veranderend klimaat bij hun uitsterven worden in dit hoofdstuk genoemd. Ook de latere domesticatie van onder andere schaap, geit, zwijn, waterbuffel, rund en paard ten behoeve van de landbouw komt hier aan de orde, alsmede de inzet van landbouwhuisdieren bij het natuurbeheer vanaf het midden van de 20e eeuw. Eind 20e eeuw doet het gedachtegoed van begrazing als natuurlijk proces zijn intrede. De sleutelrol van wilde grazers in het landschap en het belang van natuurlijke kuddes en dedomesticatie van paard en rund komen meer op de voorgrond. Daarna gaat het boek verder met de impact van grote grazers op bodemprocessen, vegetatiesuccessie en vestigingskansen voor de fauna. Activiteiten als grazen, snoeien, schillen, schuren, wroeten, betreden, ontlasten, rondtrekken en sterven hebben invloed op de vegetatiestructuur, vegetatie-mozaïeken, wandelende vegetatiepatronen in ruimte en tijd, bodemstructuur en de nutriëntenkringloop. Dit kan niet los gezien worden van een eventuele aanwezigheid van predatoren; angst voor predatoren beïnvloedt de activiteiten van de grazers en heeft dus indirect impact op de vegetatie en het

landschap. Een en ander kan evenmin los gezien worden van interacties tussen de verschillende soorten grazers (bijvoorbeeld concurrentie, facilitatie). De invloed van grazers wordt vervolgens ook besproken in samenhang met begrazingsdruk (verhouding tussen productie en consumptie) en het type grazer ('browser', grazer, 'intermediate feeder'; herkauwer of niet). Ook de relaties met de abiotische omgeving (bodem, geologische ondergrond, grondwater, reliëf, klimaat) en abiotische pro-

cessen (overstroming, erosie, kwelstromen, storm enzovoort) worden belicht. Het boek laat vervolgens zien dat een beheerder gericht kan sturen op bovengenoemde processen (bijvoorbeeld met behulp van gescheperde schaapskuddes) om uit te komen bij een gewenst vegetatie-doeltype. De mate waarin een beheerder wil sturen verschilt. Beheerders kunnen soms ook de spontane natuurlijke processen als doel hebben, vertrouwend op de veerkracht van de natuur (rewilding).

Na bovenstaande uitleg, die meer theoretisch van aard is, volgen in het boek de praktische kanten van begrazingsbeheer. Dit varieert van omgaan met zorgplicht en omgaan met publieke opinie tot en met de meest praktische aspecten van begrazingsbeheer zoals het plaatsen van afrastringen, wildroosters en vangkralen. Ook zaken als soortkeuze, raskeuze, geslachtsverhouding en leeftijdsopbouw binnen een kudde, aantalsregulatie, conditiescores bepalen, dierenwelzijn beoordelen, natuurlijk gedrag res-

pecteren, vangacties en transport organiseren, dieren oormerken of chippen, en tenslotte afstamming en fokprogramma bijhouden, worden behandeld. Een verrijking bij elk hoofdstuk zijn de intermezzo's met voorbeeldgebieden van begrazing in Nederland en België. Het zijn tevens uitnodigingen om die gebieden te bezoeken. Voor de regio Limburg betreft dat Rivierpark Maasvallei, de Mechelse heide en Hageven-De Plateau.

HETTIE MEERTENS

Binnenwerk Buitenwerk

Op de internetpagina www.nhgl.nl is de meest actuele agenda te raadplegen. N.B. de excursies en lezingen zijn open voor iedereen, ongeacht of u wel of geen lid van een kring of studiegroep bent.

Woensdag 8 januari verzorgt John Jagt voor **Kring Maastricht** een lezing over fossielen uit het Krijt. Aanvang: 20.00 uur in het Natuurhistorisch Museum, de Bosquetplein 6 te Maastricht.

Donderdag 9 januari verzorgt Raymond Cremers voor **Kring Roermond** en de Herpetologische Studiegroep een lezing over amfibieën in straatkolken. Aanvang: 19.30 uur in de Groene Transformator, Bredeweg 10 te Roermond.

Vrijdag 10 januari is er **SOK-ledenavond**. Aanvang: 19.30 uur in het Natuurhistorisch Museum, de

Bosquetplein 6 te Maastricht.

Maandag 13 januari verzorgt Leo Tillmanns voor de **Kring Heerlen** een lezing over de Selzerbeek. Aanvang: 19.30 uur in het Sijtaater Hoes, Schaesbergerstraat 27 te Kerkrade.

Maandag 13 januari is er in Maastricht een werkvond van de **Molluskenstudiegroep**. Aanvang: 20.00 uur, verplichte opgave via tel. 06-44404350.

Zondag 19 januari organiseert **Kring Heerlen** samen met IVN Kerkrade een watervogelexcursie naar het Sarsven en de Banen onder leiding van Erik Macco en Olaf Op den Kamp (aanmelden via ivn.kerkrade@gmail.com). Hier maken we een wandeling van circa 8 km. Carpoolen om 7.40 uur vanaf de parkeerplaats aan de achterzijde van station Kerkrade-Centrum of om 8.00 uur vanaf Motel van der Valk

aan de stadsautoweg te Heerlen.

Maandag 21 januari is er een bijeenkomst van de **Werkgroep Plantensociologie**. Aanvang: 20.00 uur in het Natuurhistorisch Museum, de Bosquetplein 6 te Maastricht.

Zaterdag 1 februari is er een excursie van de **Mossenstudiegroep**. Verplichte opgave via m.smulders@live.nl, daarna worden de locatie en het aanvangstijdstip van de excursie bekend gemaakt.

Woensdag 5 februari is er in het Natuurhistorisch Museum een discussieavond over de nieuwe omgevingsvisie met de stadsnatuurvisie als maatstaf. Deze wordt georganiseerd door de **Kring Maastricht**, IVN Maastricht en het CNME. Aanvang: 20.00 uur in het Natuurhistorisch Museum, de Bosquetplein 6 te Maastricht.

Maandag 10 februari verzorgt Fokko

Erhart voor de **Kring Heerlen** een lezing over begrazing in natuurgebieden met als titel "Landschappen komen tot leven". Aanvang: 19.30 uur in het Sijtaater Hoes, Schaesbergerstraat 27, 6467 EA Kerkrade.

Donderdag 13 februari is er een bijeenkomst van **Kring Roermond**. Aanvang: 19.30 uur in de Groene Transformator, Bredeweg 10 te Roermond.

Maandag 17 februari is er een bijeenkomst van de **Werkgroep Plantensociologie**. Aanvang: 20.00 uur in het Natuurhistorisch Museum, de Bosquetplein 6 te Maastricht.

Zaterdag 22 februari is er de jaarlijkse Winterwandeling van het **Natuurhistorisch Genootschap** onder leiding van Math de Ponti en Olaf Op den Kamp. Aanvang: 11.00 uur vanaf afkasteel Aerwinkel, Aerwinkelallee 1 te Posterholt. Verplichte opgave via winterwandeling.nhgl.nl.

KRINGEN KRING HEERLEN Olaf Op den Kamp (kringheerlen@nhgl.nl). KRING MAASTRICHT Johan den Boer (kringmaastricht@nhgl.nl). KRING ROERMOND Math de Ponti (kringroermond@nhgl.nl). KRING VENLO Peter Ecnshuistra (kringvenlo@nhgl.nl). KRING VENRAY Patrick Palmen (kringvenray@nhgl.nl).	PADDENSTOELSTUDIEGROEP Marc Houben (paddenstoelenstudiegroep@nhgl.nl). PLANTENSTUDIEGROEP Olaf Op den Kamp (plantenstudiegroep@nhgl.nl). PLANTENWERKGROEP WEERT Jacques Verspagen (plantenwerkgroepweert@nhgl.nl). SPRINKHANENSTUDIEGROEP Harry van Buggenum (sprinkhanenstudiegroep@nhgl.nl). STUDIEGROEP EPHEMEROPTERA, PLECOPTERA EN TRICHOPTERA Harry Tolkamp (ept@nhgl.nl). STUDIEGROEP ONDERAARDSE KALKSTEENGROEVEN Rob Visser (secretariaat@sok.nl). VISSENWERKGROEP Mark Groen (vissenstudiegroep@nhgl.nl). VLINDERSTUDIEGROEP Mark de Mooij (vlinderstudiegroep@nhgl.nl). VOGELSTUDIEGROEP Nicky Hulbosch (vogelstudiegroep@nhgl.nl). WANTSENSTUDIEGROEP LIMBURG Martine Lemmens (wantsen@nhgl.nl).	WERKGROEP DRIESTRUIK Wouter Jansen (werkgroepdriestruik@nhgl.nl). WERKGROEP PLANTENSOCIOLOGIE Johan den Boer (plantensociologie@nhgl.nl). ZOOGDIERENSTUDIEGROEP Vacature (zoogdiereenstudiegroep@nhgl.nl).
STUDIEGROEPEN FOTOSTUDIEGROEP Bert Morelissen (fotostudiegroep@nhgl.nl). HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP Pieter Puts (herpetostudiegroep@nhgl.nl). LIBELLENSTUDIEGROEP Jan Hermans (libellenstudiegroep@nhgl.nl). MOLLUSKEN STUDIEGROEP LIMBURG Stef Keulen (molluskenstudiegroep@nhgl.nl). MOSSENSTUDIEGROEP Paul Spreuwenberg (mossenstudiegroep@nhgl.nl).	STICHTINGEN STICHTING NATUURPUBLICATIONS LIMBURG Uitgever van publicaties, boeken en rapporten (snl@nhgl.nl). STICHTING DE LIERELEI Projectbureau voor onderzoek van natuur en landschap in Limburg (lierelei@nhgl.nl). STICHTING IR. D.C. VAN SCHAİK Stichting voor het beheer van onderaardse kalksteengroeven in Limburg. Postbus 2235, 6201 HA Maastricht (vanschajkstichting@nhgl.nl). STICHTING NATUURBANK LIMBURG Stichting voor het beheer van waarnemingen van het NHGL (natuurbank@nhgl.nl).	